

Buzogány Dezső

Kolozsvár

A román Állambiztonsági Titkosszolgálat történetének első korszaka

(1948–1967)

The First Period of the History of the Romanian Secret Police
(Securitate) (1948–1967). Abstract

Recently the interest of the Hungarian Reformed Church in Transylvania has turned towards the historical documents preserved in the archives of the former Romanian Secret Police (Securitate) of the Communist era before 1989. Many pastors of the Church have encountered some of their own files. The present study, by historical survey, has the purpose to provide additional data to improve their orientation among the slack-structured database of the secret police files. The main duty of the Securitate has always been to protect the Communist Party and regime in power. This was done by persecutions, imprisoning and often by annihilation. During the same period of time there were many political debates, struggles and sometimes harsh battles within the Communist Party among the chief leaders to obtain power over the Securitate in order to secure and strengthen their control over both the Party and the country. This structure apparently collapsed totally after the changes in 1989, nevertheless there are eloquent signs that the Securitate has survived in various forms.

Keywords: Romanian Secret Police (Securitate), internal Communist Party struggles, persecution of the Church during Communism.

Tekintettel arra, hogy a református egyház lelkészi közösségének egy része csak az idősebbek visszaemlékezéséből szerezhet tudomást arról, a másik, visszaemlékező része pedig csak azt az oldalát ismeri, amellyel így vagy úgy személyes kapcsolatba került, szükségesnek tartjuk röviden ismertetni annak történetét, célját és felépítését. Ezzel ugyanakkor segítséget kívánunk nyújtani azoknak is, akik titkosszolgálati ügyirataikat visszakapták és szeretnének eligazodni az iratokon feltüntetett ügyosztályi rövidítések között.

Az Országos Népbiztonsági Igazgatóság¹

A diktatúrák természetrajzával foglalkozó valamennyi munka egyetért abban, hogy a totalitárius társadalmi rendszerek fennmaradásának egyetlen eszköze és egyben biztosítója a megfélemlítés és ennek állandósítása. Romániában 1945 után, szovjet segítséggel, megtörtént a kommunista hatalomátvétel, amelynek egyeduralomra törő szán-

¹ Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP). Munkánk során alapvető forráskiadványként arra a dokumentumgyűjteményre támaszkodtunk, amely párt- és kormányhatározatokat közöl két hatalmas kötetben a titkosszolgálat több évtizedes múltjából. *CNSAS: Securitatea. Structuri–cadre. Obiective și metode*. Vol. I–II. (1967–1989) (1967–1989). Coordonator: Florica Dobre. Autori: Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa. București 2006. [A Továbbiakban: SecurStructObiect].

déka csakhamar megmutatkozott: kíméletlen eszközökkel megroppantotta a konkurens pártok gerincét, és a biztonsági szolgálatot, ugyancsak szovjet mintára,² rövidesen a megfélemlítés egyik hatásos eszközévé tette. Az új bukaresti kormány aligha maradt volna fenn annyi ideig a Szovjetunió és a biztonsági szolgálat támogatása nélkül, amely nemcsak a biztonsági szolgálat újszerű alkalmazásával követte a szovjet mintát. A szolgálat felépítését, de célját is tőlük vette: az egész társadalom alárendelése a kommunista államhatalomnak, és teljes körű ellenőrzése.

Az ország történetében igen jelentős évnek számított 1948. Míután 1947. december 30-án kikiáltották a népköztársaságot, a következő esztendőben a társadalom és a kommunista állagépezet további alakulására nézve fontos dokumentumok születtek. Februárban megjelent az új Büntető Törvénykönyv, április 13-án elfogadták az új Alkotmányt, aztán államosították az ipari egységeket, a bankokat, a biztosítótársaságokat, a bányászatot és a közszállítási vállalatokat. Alapjában átalakították a közoktatást és megalkották az új kultusztörvényt.³ A társadalom ilyen nagyméretű átalakítása miatt a kommunista államhatalom joggal számíthatott közegellenállásra, következésképpen a 221. dekrétummal augusztus 28-án létrehozták az Országos Népbiztonsági Igazgatóságot (Direcția Generală a Securității Poporului – DGSP). Ezzel a kommunista államhatalom hivatalosan is elismerte rendőrállam jellegét. Az új szervezet a Belügyminisztérium keretén belül működött, azzal a megbízatással, hogy „megvédje a demokrácia vívmányait és biztosítsa a Román Népköztársaság biztonságát a bel- és külföldi ellenség minden mesterkedése ellen”. A dekrétum szerint az Igazgatóság tisztje „egyedül illetékes kezelni azon bűntényeket, amelyek a demokratikus rezsimet és a nép biztonságát veszélyeztetik”. Titkosszolgálatról lévén szó, csak a 8 pontból álló, alig egy oldalnyi megalapítási dekrétum jelent meg a *Hivatalos Közlöny*ben, a részletes működési szabályzatra és pénzügyi alapra nézve kimondja, hogy azok nem tartoznak a nagy nyilvánosság elé.⁴ Felépítése:

 Direcția I. Informații interne – I. Belső Hírszerzési Igazgatóság

 Direcția a II-a Contrasabotaj – II. Szabotázselhárító Igazgatóság

 Direcția a III-a Contraspionaj în închisori și poliție – III. A Rendőrség és a Fegyintézetek Belső Elhárítási Igazgatósága

 Direcția a IV-a Contraspionaj în forțele armate – IV. A Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága

 Direcția a V-a Anchete penale – V. A Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága

 Direcția a VI-a Protecția ministerelor – VI. A Minisztériumok Védelmét biztosító Igazgatóság

² Gondoljunk csak arra, hogy 1917-ben a szovjet kommunista hatalom elsők között szervezte meg a Titkosszolgálatot, a hírhedt CEKA-t, amelynek feladatául tűzte ki, többek között, a sajtó ellenőrzését, a jobboldaliak szabotázs-akcióinak felszámolását, a nép ellenségeiről készített névsorok közzétételét stb. SecurStructObiect II. V. Ld. még: George Lggett: CEKA: poliția politică a lui Lenin: Comisia Etraordinară Panrusă pentru Combaterea Contrarevoluției și Sabotajului. București, 2000. Elena Șișcanu: „Imixtiunea statului totalitar de tip sovietic în viața privată.” In: *Stat și viață privată în regimurile comuniste*. Coordonator: Cosmin Budeanca și Florentin Olteanu. Editura Polirom. 2009.

³ E stációkat híven jelzik a Hivatalos Közlönyben (Monitorul Oficial) közzétett törvények és dekrétumok: a Btk megjelent a 48. számban (1948. február 27), az Alkotmány a 87-ben (1948. április 13.), az államosítást elrendelte az 1948. június 11-én közzétett 119. sz. törvény (Hivatalos Közlöny 133. szám, 1848. június 11.), az oktatási reformnak a 175. sz. dekrétum szolgált alapjául (HK 177. sz. 1948. augusztus 3.), a kultusztörvény jogi alapja pedig a 177. sz. dekrétum volt (HK 178. Sz. 1948. augusztus 4.).

⁴ Hivatalos Közlöny 200/1948. augusztus 30. 7245–7246. 2. dosszié, 6–9.

Direcția a VII-a Technică – VII. Technikai Igazgatóság
 Direcția a VIII-a Cadre – VIII. Személyzeti Igazgatóság
 Direcția a IX-a Politică – IX. Politikai Igazgatóság
 Direcția a X-a Administrativă – X. Adminisztratív Igazgatóság

Ezekhez tartoztak az ún. kiegészítő igazgatóságok, amelyek az elsődleges feladatok teljesítését szolgálták: a levélelfogás és -cenzúra, a telefonbeszélgetések lehallgatása, titkárság, nyilvántartás, levéltár stb. Kezdetben 13 területi igazgatóság üzemelt, hozzáigazodva az ország rajoni felosztásához. Erdélyben működött a brassói, a kolozsvári, a szebeni, nagyváradi és a temesvári Igazgatóság, a Kárpátokon túl pedig a konstancai, krajovai, galaci, pitești-i, ploiești-i, illetve a iași-i és a suceavai Igazgatóság. A főváros biztonságával külön kirendeltség foglalkozott.⁵ A regionális Igazgatóságok tovább ágaztak lefelé főosztályokra (serviciu), osztályokra (secție) és alosztályokra (birou).⁶ Ezek szerint az egyházi felügyeletet is végző I., vagyis Belső Hírszerzési Igazgatóságnak megvolt az I. főosztálya, ennek az I. osztálya és 1., 2. stb. alosztálya vagy hivatala.

E kezdeti időszakban az Igazgatóság különös figyelmet fordított a munkatervek felvázolására és megvalósítására. Első helyen állt a párt gazdaságpolitikájának érvényesítése az ország egész területén (államosítás, kollektivizálás, kvótarendszer), aztán a még mindig létező fegyveres ellenállási góccok felszámolása, a kommunista hatalom törvényesítési műveleteinek előkészítése és felügyelete (választási manipulációk, az antikommunista vezetők félreállítása kül- és belföldön egyaránt, kommunista-ellenes ideológiák megszüntetése az egyházi vezetők körében, az iskolákban és a kulturális intézményekben). Az Igazgatóság igyekezete arra irányult, hogy mindenről értesülést szerezzen. Jól példázta ezt a IX. Politikai Igazgatóság vezetőjének, Gutan Alexandru ezredesnek 1950. március 2-án tett kijelentése:

„Nincs egyetlen határozat, egyetlen átalakulás, egyetlen gazdasági, szociális vagy politikai esemény, amely nekünk, mint biztonsági szolgálatnak ne jelentene célt vagy érdeklődést. Az osztályellenség állandóan működik. Amennyiben ne foglalkoztatnák ezek az átalakulások, változások, mindezen új események, nekünk nem lenne dolgunk. Ha békén hagynának, nem lenne munkánk, nyugodtan és békében haladhatnánk a szocializmus építésének útján.”⁷

A kezdeti időszak történetének egyik igen fontos jellemzője a sok áldozat. A biztonsági titkosszolgálat helyett akár az állambiztonsági titkosszolgálat megnevezést is használhatnánk, mert annak ugyan használja munkamódszerét és technikáját (információs hálózat, levelek elfogása és ellenőrzése, követés, házkutatás, letartóztatás, adatgyűjtési ankét stb.), de az állambiztonsági szolgálat esetében az erőszak alkalmazása messze meghaladja amazét és precedens nélküli, még a korábbi román titkosszolgálat berkeiben is, nem beszélve arról, hogy kizárólag a hazai egyetlen állam-párt és képviselőinek biztonságát szolgálta. A komplex adatgyűjtés (combinații informative), a operatív intézkedések (jocuri operative), a külföldi ügynökök félretájékoztatása vagy külföldi ügynökök beszerzése a működésének első két évtizedében inkább csak kuriózumnak számító ki-

⁵ SecurStructObiect I. X.

⁶ A kategorizálás fordítása során a könnyebb eligazodás gyakorlati szempontját vettünk figyelembe, de használható akár az „ügyształy”, „osztály”, „hivatal” megnevezés is.

⁷ Florian Banu: „Metode de intruziune a Securității în viața privată: rețeaua informativă cenzura corespondenței, interceptarea convorbirilor (1948–1968)”. In: *Stat și viață privată în regimurile comuniste*. Szerk.: Budeancă, Cosmin; Olteanu, Florentin. Polirom, Iași 2009. 184.

vétel, mint állandó gyakorlat. A tiszteknek nem volt meg a kellő felkészültségük és képzettségük erre a finom munkára. A kezdeti hatalmi konszolidálás időszakának agresszív módszereit, többek között, a alacsony képzettségnek is tulajdonítják. Az áldozatok száma a kommunista hatalom megerősödésének függvénye volt: az első két évtizedben az ingatag hatalmi állapot erőteljesebb fellépést tett szükségessé, ez pedig sok áldozatot követelt, később a módszerek finomultak, következésképpen a fizikai erőszak közvetlen áldozatainak száma jelentősen lecsökkent. Az titkosszolgálati tisztek képzettségi szintjének kérdésére és a megváltozott munkamódszereire később még visszatérünk.

A későbbi Szekuritáté név alatt elhíresült tehát megszületett. Feladatára és legitimitására nézve igen jellemző és meghatározó az a néhány mondat, amelyet a DGSP politikai Igazgatóságának ezredese, Alexandru Gutan az 1950. március 2-án tartott gyűlésen mondott: „Szeretném emlékeztetni az elvtársakat, hogy igen-igen fontosnak tartom az alábbi dolgokat: belépni a titkosszolgálatba, viselni a kék váll-lapot, azon hatalom birtokában lenni, amely felhatalmaz vizsgálatok végzésére, törvényszékre juttatásra, letartóztatásra, szabadság-megvonásra. Ki adja nekünk ezt a jogot? Az az osztály, amelynek tagjai vagyunk, a párt adta, a kormány. Miért? Azért, hogy ezt a jogot gyakoroljuk az osztályellenséggel szemben. Olyan jog ez, amely sok gondolkodással jár, és elmélyítést igényel. Olyan jog ez, amelyet nagy leleményességgel kell kezelni. (...) Megbízható, az osztálynak elkötelezett emberekre van szükség ahhoz, hogy ezt a jogot valakire átruházzuk, akik ezt kizárólag csak a párt védelmére fordítsák.”⁸

Az Országos Állambiztonsági Igazgatóság⁹

A névváltozás sokatmondó: a Szolgálat eddig népbiztonsági funkciókat látott el, ettől kezdve az állam biztonságáért felelt. Azt jelzi ez, hogy az elmúlt három év alatt a kommunista rezsim eléggé megszilárdult ahhoz, hogy a párt beindítsa a központosítási folyamatot. Ennek első jele a biztonsági szolgálat szolgálati funkciójának megváltoztatása: igazolja, hogy a párt azonosult az állammal, ez után tehát már állambiztonsági titkosszolgálatról beszélünk. A változás jogi alapja az 50/1951. március 30-án kelt dekrétum, amelynek VIII. cikkelye elrendeli, hogy a Hivatalos Közlönyben csak a dekrétum címét és iktatószámát szabad közzélni, de amely helyenként szó szerint egyezik a korábbival, kivéve a szervezet célját. A ÁBSZ II. cikkelyben megfogalmazott feladatai között szerepel: „a Román Népköztársaságban élő dolgozó nép vívmányaira tekintő védelmi politika megvalósítása a megdöntött kizsákmányoló osztály ellen, akik megpróbálják visszaállítani az országban a megdöntött burzsoá-nagybirtokosi rezsimet; az ország területének megőrzése a külföldi imperialista és szatellit országok, köztük a titoista Jugoszlávia, szolgálatainak betolakodó kémeitől, és ellenséges tevékenységük kíméletlen felszámolása, amelyek arra irányulnak, hogy aláássák a szocializmus és népi demokratikus rezsimünk építésének alapját”.¹⁰

A strukturális változás is mutatja azt, hogy egyre inkább a kommunista párt védelmét szolgálni hivatott testülettel kell számolni.

Felépítése:

⁸ SecurStructObiect I. XXI.

⁹ Direcția Generală a Securității Statului – DGSS. Tekintettel arra, hogy ettől az évtől kezdődően egészen 1989-ig állambiztonsági feladatokat látott el, rövidítésünket hozzáigazítottuk e megváltozott feladathoz: ÁBSZ.

¹⁰ Arhivele Militare Române, fond microfilme, rola AS2–104, c. 224. SecurStructObiect I. 20–21.

Direcția A Informații externe – Külföldi Hírszerzési Igazgatóság

Direcția B Contraspionaj – Kémelhárítási Igazgatóság

Direcția C Contrsabotaj – Szabotázs-elhárítási Igazgatóság

Direcția D Transporturi – Szállítási Igazgatóság

Direcția E Contraspionaj în Miliție – A Milícia Belső Elhárítási Igazgatósága

Direcția F Supraveghere – Megfigyelési Igazgatóság

Direcția G Anchete penale – A Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága

Direcția H Contraspionaj în forțele armate – A Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága

Direcția I Protecția conducerii partidului – A Pártvezetés személyi biztonságát védő Igazgatóság

Direcția J Cadre și școli – Oktatási és Káderigazgatóság

Direcția K Administrativă – Adminisztratív Igazgatóság

Direcția L Politică – Politikai Igazgatóság

Az új szerkezet érdekessége, hogy megjelent benne a külföldi Hírszerzési Igazgatóság, amelynek feladata volt az emigrációban szervezett kommunista-ellenes szervezetek megfigyelése és bomlasztása, a Nyugati blokk kém- és propaganda hálózatának szemmel tartása és ellensúlyozása, továbbá titkos katonai, gazdasági, politikai, technikai és tudományos adatgyűjtés.¹¹

Az új szerkezet még az előbbinél is rövidebb életű volt. A pártvezetésen belül elindult hatalmi harcban Gheorghiu-Dej nagyobb befolyást szeretett volna gyakorolni az állambiztonsági titkosszolgálatra, és politikai előny reményében személyes ellenőrzése alá akarta vonni azt, következésképpen már 1952-ben tervbe vette külön, önálló minisztériumként történő újjászervezését. Ezzel együtt a párt még szigorúbb ellenőrzést gyakorolhatott az egyre nagyobb önállósulási szándékot mutató titkosszolgálat fölött.

Az új szervezeti felépítés mintája a szovjet modell volt. A Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1952. szeptember 2-án tartott ülésén Gheorghiu-Dej ugyanis arról tájékoztatja a büro tagjait, hogy a Belügyminisztérium munkatársai, akik az átszervezési tervet előkészítették, néhány hónappal korábban a Szovjetunióban végzett tanulmányozás tapasztalataira támaszkodtak.¹² Az önálló minisztérium megszervezésének igazi okát Alexandru Drăghici jövőendő miniszter fogalmazta meg:

„Az Állambiztonsági Szolgálat Minisztériuma és a Belügyminisztérium megszervezésének alapelveit az alábbi dolog határozza meg: valamennyi szervezet bevonása a mi irányításunk alá.”¹³

Az Állambiztonsági Minisztérium¹⁴

A már említett átszervezési tervet alapján ítélve az új minisztérium hatásköre jelentősen kiszélesedett, hiszen magában foglalta a titkosszolgálat mellett a Milíciát, illetve az ÁBSZ és a Határőrség katonai alakulatait. A Belügyminisztériumhoz tartoztak

¹¹ Ld. a témára nézve Florian Banu: „Activitatea Direcției de Informații Externe a Securității – între atribuțiile oficiale și acțiunile reale (1951–1989).” In: *Cetatea Bihariei*, seria II. 2005. Nr. 1 (3). Liviu Țăranu: „Direcția de Informații Externe în vremea lui Gh. Gheorghiu-Dej (structură, buget, activități).” In: *In onorăm Viorel Faur*. A kötetet gondozta: Corneliu Crăciun, Antonio Faur. Oradea 2006.

¹² SecurStructObiect I. XIII.

¹³ Uo.

¹⁴ Ministerul Securității Statului – MSS.

volna a börtönök, többnyire munkakolóniák formájában, az Országos Levéltár és a Tűzoltóság. A 324. számú, 1952. szeptember 20-án megjelent rendelet viszont egészen mást mutatott. Az állambiztonsági titkosszolgálat önálló minisztériumként hatalmas szerkezeti organogrammal és apparátussal dolgozhatott, hiszen több mint 20 igazgatóságból, felügyelőségéből (inspectorat) és autonóm főosztályból állt. Ha ehhez még hozzávesszük a Belügyminisztérium tucatnyi igazgatóságát, parancsnokságát és inspektorátusát, fogalmat alkothatunk arról az óriási gépezetről, amellyel az egyeduralkodó kommunista párt pozíciójának erősítését és megőrzését biztosította. Struktúrája: Külföldi Hírszerzési Igazgatóság, Kémelhárító Igazgatóság, Szabotázselhárító Igazgatóság, Szállítási Igazgatóság, Követési és Nyomozási Igazgatóság, Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága, Katonai Elhárító Igazgatóság, a Közjogi Méltóságok Védelmét végző Igazgatóság, az állambiztonsági titkosszolgálat Katonai Alakulatainak Igazgatósága, a Személyzet és az Iskolák Igazgatósága, Általános Politikai Igazgatóság, Adminisztratív Igazgatóság, K Főosztály – a Milícia és a Börtönök Belső Elhárítása, Általános Felügyelőség (Ellenőrző Testület), Könyvelési Főosztály, Rendkívüli Postai Főosztály, Operatív-technikai Főosztály, a Rádió Belső Elhárításának Főosztálya, Levél-ellenőrzési Főosztály, Operatív Nyilvántartási Főosztály, Titkársági Főosztály.¹⁵

A területális gépezetnek 28 regionális Igazgatósága volt, amelyek az ország köz-igazgatási felosztásához igazodtak, és valamennyi központi Igazgatóságnak, Felügyelőségnek, Főosztálynak és Szolgálatnak megvoltak a maguk területi megfelelői. A Milícia jogilag nem tartozott ugyan az állambiztonsági titkosszolgálat fennhatósága alá, és a Belügyminisztérium organogramjában kapott helyet,¹⁶ de viszonyukra nézve hallgatólagosan elfogadott körülmény volt már ebben a kezdeti időszakban az, hogy a állambiztonsági titkosszolgálat tisztje felettes hatóságként kezelte a Milícia alkalmazottját.¹⁷

Ez a próbálkozás sem volt hosszú életű, hiszen megszervezése után alig egy évre, 1953 szeptemberében, szovjet modellt követve, a két minisztériumot egybeolvasztották.¹⁸ Novemberben, majd a következő év januárjában újabb átszervezéseket végeztek, amelyeknek eredményeként bizonyos igazgatóságokat átneveztek (először a VIII., IX., aztán V., VI.). Ezzel a belügyminisztérium jelentős mértékben megerősödött és struk-

¹⁵ Direcția de Informații Externe, Direcția de Conraspionaj, Direcția de Conrasabotaj, Direcția Transporturi, Direcția Filaj și Investigații, Direcția Cercetări Penale, Direcția Contrainformații Armată, Direcția Pază Demnitar, Direcția Trupelor de Securitate, Direcția Cadre și Școli, Direcția Generală Politică, Direcția Administrativă, Serviciul K – Contrainformații Miliție și Penitenciare, Inspectoratul General (Corpul de Inspecții), Serviciul Contabilitate, Serviciul Poștal Special, Serviciul Tehnic Operativ, Serviciul Contrainformații Radio, Serviciul Verificări Corespondență, Serviciul Evidență Operativă, Serviciul Secretariat SecurStructObiect I. XIII–XIV.

¹⁶ Szerkezete: Direcția Generală a Miliției (A Milícia Általános Igazgatósága), Direcția Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă (A Börtönök és a Munka-Kolóniák Általános Igazgatósága), Comandamentul Trupelor de Pază M.A.I. (A Belügyminisztérium Védelmét Szolgáló Alakulatok Parancsnoksága), Comandamentul Pompierilor (a Tűzoltóság Parancsnoksága), Direcția Cadre (a Személyzet Igazgatósága), Inspectoratul General de Control (Általános Ellenőrzési Felügyelőség), Direcția Administrativă (Adminisztratív Igazgatóság), Direcția Contabilității (Könyvelési Igazgatóság), Direcția Arhivelor Statului (az Állami Levéltár Igazgatósága), Departamentul Gospodăriei Comunale și Industrii Locale (A Községi Gazdálkodás és a Helyi Ipar Tagozata), Serviciul Secretariat (Titkársági Főosztály). SecurStructObiect I. XIV.

¹⁷ Erre nézve alapos tanulmány olvasható a Cetatea Bihariei – revistă de cultură și istorie militară folyóiratban (seria II., 2004. Nr. 1.). Florian Banu: „Câteva considerații privind relațiile dintre Securitate și Miliție în primii ani ai ‘dictaturii proletariatuului’ (1949–1956)”.

¹⁸ SecurStructObiect I. XV.

túrájára nézve lényegesen kibővült: Külügyi Adatgyűjtés Igazgatósága, Kémelhárítási Igazgatóság, Szabotázselhárító Igazgatóság, Szállítási Igazgatóság, Közjogi Méltóságok Védelmének Igazgatósága, Követés és Nyomozási Igazgatóság, Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága, Katonai Belső Elhárítás Igazgatósága, Általános Politikai Igazgatóság, az ÁBSZ Katonai Alakulatainak Parancsnoksága, a Milícia Általános Igazgatósága, A Börtönök és Munka-Kolóniák Általános Igazgatósága, a Tűzoltóság Parancsnoksága, Általános Ellenőrzési Felügyelőség, a Személyzet és az Iskolák Igazgatósága, az Állami Levéltár Igazgatósága, A Községi Gazdálkodás és a Helyi Ipar Tagozata, K Főosztály – a Milícia és a Börtönök Belső Elhárítása, Rendkívüli Postai Főosztály, a Rádió Belső Elhárításának Főosztálya, Levél-ellenőrzési Főosztály, Operatív Nyilvántartási Főosztály, Szervezési és Mozgósítási Főosztály, Adminisztratív Igazgatóság, Könyvelési Igazgatóság, Titkársági Főosztály.¹⁹

A két tagozattal működő Belügyminisztérium

A Belügyminisztérium és az állambiztonsági titkosszolgálat, megegyező feladategyüttesük miatt, végső soron azonos szerkezeti keretre voltak predestinálva. Az eddigiekből is világosan kiderült az, hogy jellegük, filozófiájuk és rendeltetésük egyezett, és egymást kiegészítő tevékenységet is végeztek. A kezdeti sorozatos átszervezések és szerkezeti módosítások mind azt jelezték, hogy nem igazán sikerült megtalálni a helyüket az új államigazgatási struktúrában, míg végre a két szervezetet egyetlen minisztérium keretén belül egyesítették, két tagozattal. Ezzel olyan jogi, és különösképpen szerkezeti keretet biztosítottak nekik, amely a leginkább megfelelt pártvédelmi jellegüknek és rendeltetésüknek. Az egyesítés szükségessége szempontjából nem kis súllyal esett a latba az, hogy Gheorghiu-Dej, mint már említettük, egyre inkább kiterjesztette személyes befolyását mindkét intézményre. Az összevonásra irányuló tárgyalások már 1956 februárjában elkezdődtek. A Román Munkáspárt Központi Bizottságának e hónap első napján tartott ülésén előkerült az állambiztonsági titkosszolgálat fölött gyakorolt pártellenőrzés megerősítésének kérdése. A pártvezetés második vonulatához tartozó személyek ugyanis rájöttek az állambiztonsági titkosszolgálat és a Belügyminisztérium feladatmódosulására, hiszen ahelyett, hogy a párt kezében lenne a politikai befolyás megerősítésének hasznos eszköze, egyre inkább Gherourghiu-Dej személyes hatalmának konszolidálását kezdi szolgálni. A nyílt támadás kockázatát Miron Constantinescu vállalta fel, aki kijelentette: „Úgy vélem, hogy a Belügyminisztérium és az állambiztonsági titkosszolgálat fölött a tényleges irányítást a Politikai Bűrónak kellene átvennie. Az állambiztonsági titkosszolgálatot talán külön is kellene választani a Belügyminisztériumtól és jó lenne bizottsági irányítás alá vonni. [...] A Belügyminisztérium tevékenységét jellemezve, Ceaușescu elvtárs a következőt mondta a plenárison: 'Az állambiztonsági titkosszolgálat zabolátlan csikó, amelyet rosszul ültek meg'. Én egyezem azzal,

¹⁹ Direcția de Informații Externe, Direcția de Contraspionaj, Direcția de Contrasabotaj, Direcția Transporturi, Direcția Pașă Demnitar, Direcția Filaj și Investigații, Direcția Cercetări Penale, Direcția Contrainformații Armată, Direcția Generală Politică, Comandamentul Trupelor M.A.I., Direcția Generală a Miliției, Direcția Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă, Comandamentul Pompierilor, Inspectoratul General de Control, Direcția Cadre și Școli, Direcția Arhivelor Statului, Departamentul Gospodăriei Comunale și Industrii Locale, Serviciul K – Contrainformații Miliție și Penitenciare, Serviciul Poștal Special, Serviciul Contrainformații Radio, Serviciul Verificări Corespondență, Serviciul Evidență Operativă, Serviciul Organizare–Mobilizare, Direcția Administrativă, Direcția Contabilitate, Serviciul Secretariat. SecurStructObiect I. XVI.

amit Ceaușescu elvtárs mondott. Az állambiztonsági titkosszolgálat igen fontos terület (resort), amelyet eddig rossz tanácsokkal láttak el. A tanácsadás egyoldalú volt, amiért mi is hibásak vagyunk.”²⁰ A Politikai Bűrónak ekkor még volt akkora befolyása, hogy megbízhatta a Minisztertanácsot az új struktúra kialakítását elrendelő határozat meghozatalával, amely 1956. július 11-én meg is született 1361. szám alatt. A határozat kimondta: Minisztertanács jóváhagyja az átalakítás eredményeként esedékes személyzetcsökkentést, illetve az új szerkezeti táblázatot 56 754 alkalmazottal, amelyekből 24 941 tiszt, 20 955 altiszt és 10 858 civil munkaerő. A határozat 3. pontja kimondta a Belügyminisztérium két tagozatának (departament) létrejöttét: az Állambiztonságot és a Határőrség katonai alakulatait, illetve az őrzést végző csapatokat. A Belügyminisztérium tagozatának hatáskörébe tartozott a Milícia, a börtön és munkakolóniák, a tűzvédelmet biztosító katonai egységek és a helyi légvédelem. A bennünket közelebről érdeklő állambiztonsági titkosszolgálat szerkezeti felépítése ez lett:

Direcția I. Informații externe – Külföldi Hírszerzési Igazgatóság

Direcția a II-a Contraspionaj – Belső Elhárítási Igazgatóság

Direcția a III-a Informații interne – Belföldi Hírszerzési Igazgatóság

Direcția a IV-a Contrsabotaj – Szabotázs-elhárítási Igazgatóság

Direcția a V-a Contrainformații în armată – Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága

Direcția a VI-a Transporturi – Szállítási Igazgatóság

Direcția a VII-a Filaj și investigații – Követési és Vizsgálati Igazgatóság

Direcția a VIII-a Anchete – Nyomozási Igazgatóság

Direcția a IX-a Paza demnitarilor – Közjogi Méltóságok Őrzését biztosító Igazgatóság

Direcția Cadre – Személyzeti Igazgatóság

Direcția Administrativă – Ügyviteli/Adminisztratív Igazgatóság

Secretariatul – Titkárság

Serviciul B Contrainformații radio – „B” Főosztály, Rádiótechnikai elhárítás

Serviciul C Evidență operativă – „C” Főosztály (Operatív iratok nyilvántartása)

Serviciul D Internări deținuți – „D” Internálási Főosztály

Serviciul F Controlul corespondenței – „F” Főosztály (Levelek ellenőrzése)

Serviciul H Cifru – „H” Főosztály (Rejtjelezés)

Serviciul K Contrainformații Penitenciare și Miliție – „K” Főosztály (A Fegyintézetek és a Milícia belső elhárítása)

Serviciul T Technic-operativ – „T” Főosztály (technikai és operatív Főosztály).

Az új minisztérium 16 regionális igazgatósággal működött: Argeș, Bákó, Brassó, Bukarest, Kolozs, Kőrösök mente, Dobrogea, Galac, Hunyad, Máramaros, Maros Magyar Autonóm Tartomány, Olténia, Ploiești, Suceava.

Az első korszak statisztikája

Az állambiztonsági titkosszolgálat történetének első felében a szervezet alkalmazottainak száma időről időre változott. A kezdeti formájában (1948) a DGSP organigrammja 4641 állást tartalmazott. 1949 februárjában kelt jegyzőkönyv szerint ekkor már 3549 állás volt betöltve, 1273 pedig üresen állt, tehát ekkor már 4822 tagú személyzettel kell

²⁰ SecurStructObiect I. XVII.

számolnunk. A megalapítás utáni feljegyzések megőrizték a szociális kategóriák szerinti összetétel arányszámaint is. Eszerint személyi állagában 64%-a munkás, 28%-a funkcionárius, 4%-a paraszti származású, 2%-a értelmiségi és 2%-a meg nem jelölt hovatartozású alkalmazott volt. Etnikai szempontból nézve a személyzeti összetétel arányai ezek voltak: 83% román, 10% zsidó, 6% magyar, 1% más.²¹ Több kutató is rámutat arra, hogy a Szolgálat nemzetiségi összetétele kérdésében sok vita támadt. Voltak, akik menteni akarták a többségi nemzetet a felelősség terhe alól, mondván, hogy arányuk elenyésző és lényegtelen volt a elnyomó szervezet keretén belül. Mi a Florian Banu objektív megállapítását fogadjuk el irányadónak: „[...] ami minket illet, úgy véljük – fogalmaz a többiekkel ellentétben –, hogy a rendelkezésünkre álló adatok alapján, amelyek meghamisítására nézve nincs semmiféle alapunk a gyanúra, tetszik vagy nem, be kell ismernünk, hogy a más nemzetiségűek (allogének) mellett, akik vezető szerepet tölthettek be, a személyzet legnagyobb hányada román nemzetiségű volt, és azt a típusú megkülönböztetést, miszerint ‘ők–rosszak, mi–jók’, csak a xenofóbiával határos deformált szemlélet szülhet”.²²

Alább már említettük, hogy 1951-ben az állambiztonsági titkosszolgálat átalakult és az ország új területi felosztása mentén újjászerveződött. Ez egyben létszámnövekedéssel is járt, természetesen annak arányában, hogy a Szolgálatnak mennyi újonnan azonosított „osztályellenséget” sikerült felmutatnia. Az átalakulás utolsó időszakában 7252 alkalmazott működött, amely számot több mint a kétszeresére, 15 280-ra növelték. Az állományt kétéves feltöltési ritmusban kellett kiegészíteni. A szerkezetmódosító és feladat-pontosító ülés 1951 márciusában döntött a kérdéstről, ez év decembere végéig pedig már több mint 3000 káder lépett be a szervezetbe. Az egyik jelentést arról tájékoztat, hogy december 31-én 10 423 alkalmazottja van. Ezek közül 4173 munkás, 3484 pedig paraszti származású, 508 középparaszt, 143 mezőgazdasági munkás (tehát e kategória képviselője jelentősen megnőtt a korábbiakhoz viszonyítva), 853 funkcionárius, 131 kézműves, 107 pedig kiskereskedő családból származott.²³

1956 május 1-én az ÁBSZ központi és területi szervezeteinek kötelékében már 12 865 alkalmazott dolgozik, akik közül 10 693 tiszt, 9454 altiszt, 1218 pedig civil. Etnikailag 89,22%-át képviselték a román nemzetiségűek, 7,71%-át a magyarok, 1,85%-át a zsidók, 0,47%-át az oroszok, 0,14%-át a németek és 0,61%-át más nemzetiségűek. A tag- és tisztborzás során a szakmai szempontok egyáltalán nem számítottak. Egyetlen kritérium már a kezdet kezdetén a politikai tisztaság és elkötelezettség volt. Ennek lett eredménye, hogy 1956-ra az állambiztonsági titkosszolgálat politikailag szinte vegytisztává lett: létszámának 35,68%-a tagja volt a Román Munkáspártnak, 8,52% jelölt volt a párttagságra, 43,92% a Fialat Munkások Egyesületének volt tagja, 7,35%-át pedig korhatárra való tekintettel kiemelték az ifjúsági szervezetből, hogy a párt rendes tagjaivá legyenek. Ebben az időszakban csak 4,36% volt pártsemleges, akiket a párt nélküliek kategóriájába sorolták, miközben 0,17%-át kizárták a pártból. Legalább ennyire érdekes a képzettségi szintet és fokozatokat mérő statisztika is. Eszerint a törzsgárda 13,85%-nak csak négy osztálya volt, 17,16%-nak öt-hat. Hét osztályt csak 49,29%-nak sikerült kijárnia, 9,51% volt azoknak az aránya, akik tíz osztályt jártak, mi-

²¹ Cristian Troncotă: *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*. București 1999, 336–337.

²² SecurStructObiect I. XVII. XX.

²³ Uo. Ld. még: Raport asupra activității Direcției Generale a Securității Statului pe anul 1951. „22-plus”, nr. 1. 1995. július 12. Arhiva Ministerului de Interne (AMI) fond Direcția Management Resurse Umane (DRMU) dosar nr. 10. 254. skk.

közben alig 3,36% volt a felsőfokú végzettségűek aránya.²⁴ Ezen a ponton meg kell állnunk néhány gondolatra, hiszen az első fejlődési korszaknak az alacsony képzettség volt az ismertetőjegye és legalapvetőbb jellemvonása.

Az titkosszolgálat állományának képzettségi szintje

Az első fejlődési korszak állományának a képzettség szempontjából történő vizsgálata arra a megállapításra sarkall, hogy a titkosszolgálat személyzete nem a titkosszolgálat oktatási intézményeiben, hanem inkább az osztályharcban edződtek meg. Ezért ezt a szervezetet aligha lehet professzionális titkosszolgálatnak tekinteni. A pártvezetés a lojális és elvhű párttagok közül válogatott, ezzel mintegy jelezvén az irányt, amely felé szeretné fejleszteni az intézményt. Szembesülvén a szervezet állományának alacsony képzettségi szintje kérdésével, a pártvezetők e kezdeti korszak vége felé az arány átbillenését kívánták szolgálni azzal, hogy tisztjeiket az egyetemet végzett fiatalok soraiból kezdték el toborozni. Később is alkalmazott gyakorlattá vált, hogy a végzősöket megkeresték, sőt sok esetben az egyetem épületében tartottak fenn maguknak külön irodát, ahová berendelték a végzős diákokat és jelentős előnyöket ígértek ajánlatuk elfogadása esetén. Az ifjak közül pedig sokat csábított a könnyű elhelyezkedés, az átlagnál jóval magasabb kezdő fizetés, a lakás gond megoldódása, a privilégiumok, nem beszélve arról, hogy hitük szerint elit csoport tagjaivá váltak.

Az állomány képzettségi és általános műveltségi színvonalára nézve igen sokatmondó az alábbi példa. Viorel Patrichi 1999 áprilisa és 2001 januárja között több alkalommal is beszélgetett a titkosszolgálat volt tábornokával, Nicolae Pleșițăval. A beszélgetésnek egy része épp a képzettség kérdésre tekintett. Pleșiță így emlékszik vissza erre:

„A kultúra meghatározó a különleges szolgálat tisztjére nézve. 1953–1956 között a Belügyminisztérium oktatási folyamatokat intéző részlegén dolgoztam és felvettem az állomány képzésének kérdését. Parancs-tervezetet dolgoztam ki, hogy ‘alfabetizáljuk’ őket. Kényszerítettük, hogy egészítsék ki tanulmányaikat, egészen az egyetemi képzés szintjéig. Covaci Pius a Követési és Vizsgálati Országos Igazgatóság főnöke volt. Nem volt csak négy osztálya. Korábban bányász volt. A parancs-tervezetet a személyzet főnökének, Alexandru Demeternek mutattam be, aki Pacepaval együtt ült a börtönben. Demeternek kellett megszereznie rá a Drăghici²⁵ aláírását. Közeledett már szeptember, de a parancs mégsem született meg. [...] ‘Demeter elvtárs, kopogtat az iskolakezdés...’ Kovácsmestersége volt, három osztállyal. ‘Nem találom, te, keresd már te is!’ És rámutat a vaskasszára. Amikor ezt kinyitottam, az ölembe ömlött belőle valamennyi papír és iratgyűjtő. Az ájulás környékezett. ‘Megesznek a kutyák!’ ‘Mit mondtál, te, mit csináltál?’ [...] Végre megtaláltam a parancsot, és irattartóba tettem neki: ‘Holnap adja oda Drăghici elvtársnak!’ Drăghici aláírta, annak ellenére, hogy csak négy elemije volt és három év inasiskolája. A parancs értelmében neki is tanulnia kellett volna, de ő rosszfajta volt, nem akart.”²⁶

²⁴ SecurStructObiect I. XVII. XXII.

²⁵ Alexandru Draghici, 1952–1965 között a belügyminiszter.

²⁶ *Ochii și urechile poporului*. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999–ianuarie 2001. București 2001. 153.

A változás szele

Története első korszakának kezdetén az állambiztonsági titkosszolgálatnak nehéz feladatott kellett ellátnia. Romániában a kommunista pártnak nem volt a társadalomban mélyen gyökerező hagyománya, sem kellő lakossági támogatottsága. Ennek ellenére a szovjet segítséggel hatalmi pozícióba került pártot meg kellett őriznie a kormányrúd mellett, és így vagy úgy, el kellett fogadtatnia a lakossággal. A többpártrendszer hagyományát megtörni és a lakosságot betörni nem volt könnyű feladat. A zömében antikommunista népszerűséget meggyőzni és jó belátásra bírni békés eszközökkel nem lehetett. Erre a kommunista propagandának sem elég ereje, sem kellő hitele, sem elegendő ideje nem volt. Maradt a megfélemlítés, amit pedig csak erőszakos módszerekkel lehetett elérni. Ezért az első korszak kezdeti időszakát a titkosszolgálat brutális viselkedése jellemezte. Célja: felszámolni az ellenséges pártok gócpontjait, elfogadtatni az 1948. évi számos törvényt és megerősíteni a kommunista pártot az idegen hatalomtól kapott pozícióban. A szervezet utolsó terror-hulláma 1958–1959-ben söpört végig az országon, amelynek külön színfoltja a magyarországi forradalommal szimpatizáló erdélyi megmozdulások elfojtása, és a kezdeményezések megtorlása. Utána, a brutális módszereket illetően, már valamelyes enyhülés érezhető. Ennek több külső oka is volt. Mindenekelőtt Románia külpolitikájának irányváltoztatása: fokozatos eltávolodás a Szovjetuniótól és amerikai orientáció.²⁷ Aztán, talán ennek eredményeként, az ország különleges helyzete a KGST keretén belül.²⁸ Ennek eredménye az lett, hogy a hatvanas évek közepén a politikai foglyokat csaknem teljesen szabadlábra bocsátották. Gheorghiu-Dej 1965-ben bekövetkezett halála, majd Nicolae Ceaușescu megválasztása még inkább hozzájárult a belpolitikai hangulat lazulásához. Az enyhülés látszatának nem kell megtévesztenie bennünket, hiszen az nem volt több külső kozmetikázásnál. Az állambiztonsági titkosszolgálat keretén belül észlelt változások csak felszíniek voltak és csak a módszert érintették, az egésznek a lényegét nem. Az új elnök a szolgálat szalonképességét remélte ettől, elsősorban külföldi körökben.

A szolgálattal kapcsolatosan már korábban is felmerült egy-két kifogás. Ezek közül a legsúlyosabbnak az bizonyult, hogy Gheorghiu-Dej egyéni érvényesülését segítette, a másik pedig az, hogy ezzel egy időben egyre kisebb és kisebb lett a párt befolyása épp azon szervezetre, amely a párt teljes kiszolgálását kellett volna ellátnia. Az efféle központi pártérdek mellett személyi oka is volt az elégedetlenségnek, különösképpen Nicolae Ceaușescu megválasztása után, mégpedig a titkosszolgálat vezetője, Alexandru Drăghici, aki korábban nyíltan rivalizált az új elnökkel. Csak idő kérdése volt tehát, hogy Ceaușescu

²⁷ Nemsokára, 1969-ben Richard Nixon amerikai elnök Romániába, 1971-ben Ceaușescu elnök Amerikába látogat.

²⁸ KGST – Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa – a Szovjetunió vezetése alatt és nyomására létrehozott, 1949. január 25-én Moszkvában megalakított gazdasági együttműködési szervezet. Válasz próbált lennie a Marshall-tervre, de korántsem tudott olyan mértékű segítséget adni. Tagjai a szocialista országok voltak: Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, Románia, Laosz és Albánia (1961-ig), majd az NDK, megfigyelői státusban Mongólia, Kuba, Vietnam, Korea, Laosz és Mozambik voltak. Legfőbb szerve a Tanács és annak Legfelsőbb Bizottsága volt. A kölcsönös segély jelszava a szovjet dominanciájú politikai szándékok érvényre juttatását jelentette. Hozzájárult az értékarányok felbomlásához, és ezáltal utat engedett ahhoz, hogy ezek az országok egymás rovására akartak kedvezőbb lehetőségekhez jutni. A belső ellentmondásokkal terhelt KGST a piacgazdaság kibontakozása, a tagországokban megvalósult rendszerváltás miatt válságba került, és a tagállamok 1991. június 28-án Budapesten aláírták a felszámolásról szóló jegyzőkönyvet.

elkezdje a leszámolási manővereket, pozíciója megszilárdítása végett. 1965. július 24-én a 469. sz. minisztertanácsi rendelettel felmentette őt a Minisztertanács alelnöki és a Belügyminisztérium miniszteri tisztségéből. A Román Kommunista Párt Központi Bizottságának titkári tisztségében viszont továbbra is megmaradt. Napjai ellenben itt is meg voltak számlálva. Ceaușescu teljes félreállítására és megalázására szánta el magát, s a már említett felmentés ennek csak az első lépése volt. A folyamat eltartott 1968-ig, amikor Drăghici végleges félreállításával egybeesik az titkosszolgálat új korszakának kezdete.

Alexandru Drăghici

Tekintettel arra, hogy riválisa és ellenfele volt Ceaușescunak, de ugyanakkor 13 évet töltött az állambiztonsági titkosszolgálat vezetői székében, vázoljuk fel röviden életét és politikai karrierjét. Azért is megéri, mert politikai elvein és gyakorlatán keresztül betekintést nyerünk e terrorszervezet működésébe, és több magyar vonatkozású részlet is van élettörténetében.

A Gheorghe Gheorghiu-Dej névvel fémjelzett korszakban Drăghici fektette le a diktatúra alapjait. Kíméletlenül megfélemlítette még a pártaktivistákat is, pártolta és bevezette a tortúrát (még a kegyvesztett pártaktivistákat is kegyetlenül megkínóztatta), embertelen bánásmódnak vetette alá a foglyokat, sokat halálra ítélt közülük. Akire az állambiztonsági titkosszolgálat rávetette szemét, majd rátette kezét, egyetlen igazságszolgáltatási fórumon sem volt képes kiharcolni igazságát. Gheorghiu-Dej diktatúrájában Drăghici kiépítette a maga külön parancsuralmát.

1913-ban született a Buzău megyei Tisauban. Az illegálisban működő kommunista párthoz 1937-ben csatlakozott, a következő évben letartóztatták és 1944-ig börtönben ült meggyőződéséért (Jilava, Caransebeș, Țirgu Jiu). Szabadulása után lelkes támogatója és terjesztője a kommunizmusnak. 1952. május 28-án belügyminiszter lesz Teohari Georgescu helyett. Ugyanazon év szeptember 20-án a Belügyminisztériumtól különválasztott Állambiztonsági Minisztérium vezetője. Ebben az időszakban számolta fel az ún. „Pitești-i jelenséget” (a pitești-i börtönben egyes rabokat felbújtattak, hogy másokat kegyetlenül megkínózzanak). Lucrețiu Pătrășcanu ügyének kivizsgálását szorgalmazta és siettetete, akít halálra ítélték és 1964-ben kivégeztek. A Duna–Fekete-tenger csatornánál megrendezett kirakatpercek elindításában is komoly szerepet játszott. 1956-ban állítólag ellenezte a Romániába menekült Nagy Imre kiadását. 1957-ben minisztere lett az újraegyesített Belügyminisztérium–Állambiztonsági Titkosszolgálatnak. Az 1965. évi felmentés után hosszú ideig eltűnt a közélet színpadáról.²⁹ Politikai karrierjét illetően elmondható, hogy 1945 októberében a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja, 1948–1955 között a Román Munkáspárt Központi Bizottságának tagja.³⁰ 1956-ban a Román Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Bürojának

²⁹ 1969-ben a bufteai állami gazdaság igazgatója 1971-ig, amikor nyugdíjba vonult. Az 1991. évi rendszerváltás után a romániai volt politikai foglyok egyesülete (Asociația Foștilor Deținuti Politici din România) arra kérte a hatóságokat, hogy perújítást tegyenek az 1967–1968. évi vizsgálatokk illetően. Erre Drăghici még ez év október 2-án feleségével, Cziko Mártával Magyarországra emigrált és Budapesten telepedett le a korábban kitelepedett lánya, Alexandra lakásán. 1992. augusztus 19-én Bukarest a kiadatását kérte, de december 2-án a magyar hatóságok visszautasították a kérést, azzal a magyarázattal, hogy a vádként felhozott vétek már elévültek. 1993. december 12-én halt meg Budapesten.

³⁰ A Román Kommunista Párt és a Román Szociáldemokrata Párt 1948-ban egyesült, és a Román Munkáspárt nevet vette fel.

tagja, 1965–1967 között a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának titkára, 1946–1968 között a Nagy Nemzetgyűlésben Hunyad és Bákó megyék küldötte.³¹

A Drăghici-ügy

Nicolae Ceaușescu államelnök nemcsak politikai ellenfelet látott Drăghiciben, hanem személyi akadályt is az titkosszolgálat teljes birtokba vétele előtt. Elmozdításával tehát két legyet ütött egy csapásra. Drăghici és Ceaușescu ugyanazon korosztályhoz tartozott, ugyanazon politikai párt elkötelezett hívei voltak, sőt együtt ültek a Caransebeș-i börtönben is. Első látszatra csak annyi különbség volt közöttük, hogy Drăghici több év börtönt kapott, ami, a kommunista logika szerint, az osztályharcos értékek rendszerében előnyt jelentett Ceaușescuval szemben. Ettől a minimális szépséghibától eltekintve viszont minden feltétele megvolt a kettejük ideológiai és nemzedéki alapon történő kiegyensúlyozott együttműködésének. Mégsem ez történt. A rivalizálás, majd a viszony teljes megromlása mélyebb személyiségi és hiúsági okokra vezethető vissza. A két felfelé törekvő pártvezér viszonyának megromlása mögött versengésük húzódozott meg Gheorghiu-Dej kegyeiért. A féltékenység és ellenszenv kialakulása, majd növekedése igen kapóra jött Gheorghiu-Dejnek, akinek ezzel sikerült semlegesítenie a két fiatait.

Kettejük viszonyában akkor áll be lényeges és sorsdöntő változás, amikor Ceaușescunak sikerült kiharcolnia a pártfőtitkári és az államelnöki funkciót. Ettől a pillanattól kezdve Drăghici sorsa megpecsételődött. Az új főtitkár kiváló politikai lépéssel indította el a leszámolási hadműveletet: Drăghici-et pártvonalon előléptette. Az 1965. július 24-én tartott IX. pártkongresszuson megválasztatta a Központi Bizottság titkársági tagjának, ezért viszont le kellett mondania a Belügyminisztérium vezetéséről. Helyébe Cornel Onescu volt illegálistát helyezte, aki 1959-től a Román Munkáspárt Központi Bizottságának személyzeti osztályán dolgozott. „Ezzel elindult a pártaktivisták hosszú sora, akiket az új vezető állított a romániai elnyomó gépezet élére” – Elis Neagoe Pleșa és Liviu Pleșa.³² Ezzel Ceaușescu elérte egyik igen fontos célját: megszerezte kizárólagos befolyását a titkosszolgálat fölött. Hozzákezdhetett megszervezni Drăghici teljes félreállítását, amelyetől még nagyobb politikai biztonságot remélt.

Megfelelő és célravezető módszerként a szovjet modellt kínálkozott. Hruscov 1953. november 7-én megszerezte a pártfőtitkári méltóságot és csaknem két és fél évre rá úgy ütötte ki nyeregből riválisait, hogy 1956 februárjában közzétette a híres „Titkos jelentést”, amelyben leleplezte a sztálini személyi kultusz felelőseit és azzal vádolta őket, hogy igen sok vér tapad kezükhöz a sztálini nagy tisztogatás idejéről.³³ A módszer Ceaușescu is átvette és eredményesen alkalmazta Drăghici-csel szemben: 1965 őszén Vasile Patilineț pártaktivistát kérte meg, hogy bizottságot hozzon létre a Lucrețiu Pătrășcanu perének előkészítése alatt történt törvénytelenések kivizsgálására. A bizottság tagjai áttanulmányozták a levéltári anyagot, kihallgatták a vizsgálatokban részt vett titkosszolgálati tiszteket, majd összeállították a Gheorghiu-Dej és Drăghici személyére nézve terhelő beszámolót. Ceaușescu a bűnügyi kivizsgálásnál is nagyobb súlyt akart adni a kérdésnek, ezért ezt pártvonalra terelte: 1967-ben bizottságot hozott létre a pártvezetés hozzá lojális tagjaiból, az itt elhangzott jelentés pedig központi té-

³¹ Ld. Drăghici életére és politikai pályafutására nézve Romulus Rusan: *Intrarea în NATO a lui Alexandru Drăghici*. In: „22”. 2002. december 23.; *Biografia unui asasin*. Guardianul 2007. május 19.

³² Elis Neagoe Pleșa és Liviu Pleșa: *Studiu introductiv*. SecurStructObiect II. VI.

³³ A Titkos jelentés román nyelven is megjelent: *Crimele lui Stalin. Raportul secret al lui Hrusciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S.* Az előszót írta Gheorghie Buzatu. București 1998.

mája lett a Központi Bizottság 1968. április 22–25 között megrendezett plenáris ülésének. A gyűlésen sok súlyos vád hangzott el mind Drăghici, mind Gheorghiu-Dej címére, ugyanakkor számos törvénytelenséggel vádolták a titkosszolgálatot is. Drăghici-et felmentették minden pártfunkció alól, katonai fokozatait visszavonták és közkatonai minőségben rendelkezési állományba helyezték. Ceaușescu ezzel elérte célját és leállította az ügy további vizsgálatát, noha annak egyre több törvénytelenséget sikerült feltárnia. A vizsgálati bizottság munkálatainak beszüntetését azzal indokolta, hogy a kérdés a párt belső ügye, voltaképpen attól félt, hogy az ő személyével kapcsolatos ügyek is előkerülnek.³⁴

Az Állambiztonsági Főosztály

Az állambiztonsági titkosszolgálat történetének első szakaszát az 1967. évi átalakítás zárja. Alapvető okát a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának 1967. június 26–27-én tartott plenáris ülésén fogalmazta meg Vasile Patilinet: a párt egyre kevesebb befolyást gyakorol a Szolgálatra. A nem megfelelő munkamódszer ok gyanánt történő hangoztatása csak ürügynek tűnik a mai kutató előtt. Az átalakítás célja pedig az volt, hogy Ceaușescu ténylegesen is átvehesse a Szolgálat irányítását. Ezért a Belügyminisztérium keretén belül megszervezte az Állambiztonsági Főosztályt,³⁵ amelynek irányítását az Állambiztonsági Tanácsnak kellett végeznie. Az új struktúra létrejöttét az Államtanács a 710. számú dekrétumával rendelte el július 21-én. Ebben a korábbi rendelkezések és a „szervezeti felépítés javítása” szerepel indokként. A Főosztály feladatát is körülírja: elejét venni, feltárni és felszámolni minden olyan cselekedetet, amely az állam biztonsága ellen irányul.³⁶ Lényegesebb változtatás néhány központi Igazgatóság elnevezése és összevonása terén jelentkezett. Az így létrejött tömbösített Általános Igazgatóságok mamutszervezetekké nőttek: a Belső Hírszerzés Általános Igazgatósága, a Kémelhárítás Általános Igazgatósága, a Külső Hírszerzés Általános Igazgatósága, illetve a Technikai-Operatív és a Felszerelés Általános Igazgatósága. Alább csak kettőnek a belső szerkezetére utalunk, mert az erdélyi magyarság és a református egyház többnyire ezekkel került kapcsolatba. A belső Hírszerzés Általános Igazgatósága keretén belül szervezték meg az I. Igazgatóságot, amely az ellenforradalmi cselekményeket vizsgálta, a II. Igazgatóságot, amely szabotázselhárítással és a nemzetgazdaság aláásásának felderítésével foglalkozott. A Kémelhárítás Általános Igazgatóságához tartozott a III. Igazgatóság, amely a külföldi hírszerzések hazai kémakcióinak feltárásáért és semlegesítéséért felelt. Hatáskörükbe tartozott pl. a kolozsvári Protestáns Teológián tanuló holland diákok, de az egyház egyéb külföldi vendégeinek a megfigyelése, hiszen meggyőződésük volt, hogy valamennyien külföldi hírszerzői szolgálatok megbízottjai.³⁷

³⁴ SecurStructObiect II. IX.

³⁵ Departamentul Securității Statului.

³⁶ Ld. a dekrétum teljes szövegét SecurStructObiect II. 16–18.

³⁷ Az ÁBSZ Igazgatóságainak szerkezeti felépítését legalább vázlatosan azért kell ismernünk, mert az egyes ügyiratokon sokszor szerepelnek a nekik megfelelő számok, amelyet ez ismeret hiányában nem tudunk beazonosítani.

A független Állambiztonsági Titkosszolgálat

A korábbi szerkezeti felépítésben a titkosszolgálat a Belügyminisztérium keretén belül működött. Az alább következő próbálkozás kísérletezés is volt egyben a Szolgálat önállósult működésére nézve. Az Államtanács 1968. április 3-án kiadta a 295. számú dekrétumát, amellyel létrehozta, ezennel már másodszor, az Állambiztonsági Tanácsot, mint a kormányzati adminisztráció központi szervét, azzal a feladattal, hogy „megvalósítsa a párt és állam politikáját az állam biztonsága tekintetében”. Annyanban különbözik a korábbi Tanácstól, hogy „egész tevékenységét a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága és Minisztertanács irányítására és utasítására végzi” – mondja az új alapítás okait felsoroló bevezető.³⁸ Ezzel a titkosszolgálat kikerült a Belügyminisztérium szerkezetéből, ami viszont nem jelentett gyámság alóli felszabadulást, hiszen addig is autonóm intézményként működött a minisztérium keretén belül. Ezzel voltaképpen Ceaușescu közvetlen irányítása alá került. Az általános rendelkezések között szerepel az is, hogy az Állambiztonsági Tanács más minisztériumokkal karöltve, az állami adminisztráció helyi szerveit bevonva végzi munkáját, amelynek során „az állampolgárok széles tömegeinek és a munkás közösségek együttműködésére támaszkodik”. E néhány oldalnyi dokumentumban, többszöri elolvasás után sem találtunk hivatkozást az egyházra, vagy a nacionalista-irredenta gondolkodás megfigyelésére irányuló rendelkezést, miközben bőven van benne szó a szabotázs elhárításról, a nemzetgazdaság aláknázásának felderítéséről, a külföldi Szolgálatok ügynökeinek beazonosításáról és semlegesítéséről, az államtitok megőrzéséről, a közbiztonsági méltóságok védelméről, bűnügyi vizsgálatokról, a népesség felkészítéséről stb.³⁹

Az állambiztonsági titkosszolgálat történetének második szakasza indul ezzel, amely a korábbihoz képest teljesen új területi eloszlásban kezdi meg működését, ugyanis hozzáigazították az új közigazgatási (megyei) szerkezethez, miután 1968. február 15–16-án a Nagy Nemzetgyűlés elfogadta az ország új adminisztratív felosztására tett javaslatot és területét átrajzolta: a 17 tartományból 40 megyét hozott létre.⁴⁰ Ennek megfelelően alakult a helyi alegységek szerkezete is: megszűntek a Területi Igazgatóságok és helyettük megjelentek a megyei Felügyelőségek (Inspectorat). A független titkosszolgálat szerkezete így nézett ki:

- Direcția Generală de Informații interne – Általános Belföldi Hírszerzési Igazgatóság
- Direcția I (Informații interne) – I. Igazgatóság (Belföldi hírszerzés)
- Direcția a II-a (Contraspionaj economic) – II. Igazgatóság (Gazdasági kémelhárítás)
- Direcția Generală de Contraspionaj – Általános Kémelhárítási Igazgatóság
- Direcția a III-a (Contraspionaj) – III. Igazgatóság (Kémelhárítás)
- Direcția a IV-a (Contraspionaj militar) – IV. Igazgatóság (Katonai kémelhárítás)
- Direcția Generală de Informații externe – Általános Külföldi Hírszerzési Igazgatóság
- Direcția Generală tehnico-operativă și de înzestrare – Általános Technikai Igazgatóság
- Direcția a VIII-a (Protecția conducerii partidului) – VIII. Igazgatóság (Pártvezetők személyi védelme)
- Direcția a IX-a (Supraveghere) – IX. Igazgatóság (Ellenőrzés)
- Direcția a X-a (Anchete penale) – X. Igazgatóság (Bűnügyi vizsgálatok)

³⁸ SecurStructObiect II. 75.

³⁹ Uo. 74–79.

⁴⁰ Erre nézve lásd bővebben Novák Csaba Zoltán: *A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968)*. http://www.foruminst.sk/publ/disputa/7/disputa7_novakcsabazoltan.pdf

Direcția Securității Bucureștiului – Bukarest Állambiztonsági Igazgatósága
 Cancelarie CSS (Consiliul Securității Statului) – Kancellária (Állambiztonsági Tanács)
 Personal – Személyzet
 Pregătire – Kiképzés
 Consilieri CSS – Állambiztonsági Tanács Tanácsosai
 Serviciul B (Contraspionaj în DS) – „B” Ügyosztály (az ÁBSZ-en belüli kémelhárítás)
 Serviciul C (Dosare) – „C” Ügyosztály (Iratkezelés)
 Serviciul D (Intoxicarea agenților de informații străine) – „D” Ügyosztály (Külföldi
 ügynökök felretájékoztatása)
 Serviciul E (Cifru) – „E” Ügyosztály (Rejtjelezés)
 Serviciul G (Transportul documentelor secrete) – „G” Ügyosztály (Titkos iratok
 szállítása)
 Comandamentul Trupelor de Securitate – az ÁBSZ Fegyveres Alakulatainak Pa-
 rancsnoksága
 Secțiunea de transport aerian a DS – Légiszállítási részleg
 Academia Militare DS – Katonai Akadémiák

A területi átszervezéssel járó szerkezeti változtatás következményeként 10%-kal csökkentették a személyzet számát. A titkosszolgálat alkalmazottainak megyékre leosztott létszámát 170–270 állásban határozták meg a megye méretétől és népességének számától függően, 80–100 között változott az operatív tisztek száma. A megyeközpontok mellett kisebb, 3–5 tagú titkosszolgálati csoportokat hoztak létre a városok rangsorában a második helyen lévő, kisebb városokban is.

A Szolgálat történetének új korszakába lépett azzal is, hogy a legfelsőbb pártvezetés tervbe vette a tiszti állomány szakképzését. Az Államtanács 710. számú, 1967. július 21-én kiadott dekrétuma többször is felhívja a figyelmet az intézmény korszerűsítésére.⁴¹ Ugyanezt az igényt ismétli meg az 1968. évi átszervezés dokumentuma.⁴² Csaknem ezer, nyugdíj előtt álló régi káder rendelkezési állományba került, helyettük pedig szakmailag jól képzett fiatal tiszteket állítottak szolgálatba. A Szolgálat káderpolitikával megbízott képviselői – amint már említettük – nagy előszeretettel jelentek meg a főiskolák és egyetemek számukra elkülönített szobáiban, hogy a végzős diákokat az átlagnál nagyobb fizetéssel és az átlagemberhez viszonyítva több kiváltsággal a Szolgálat kötelékébe csábítsák. Közülük kerültek ki később a titkosszolgálat központi vezetőségének tisztjei. A folyamat több évig is eltartott (még 1976-ban is kedvező feltételeket teremt a Belügyminisztérium arra, hogy az altisztek kiegészítsék tanulmányaikat legalább az érettségig).⁴³ Talán ezzel a követelménnyel áll kapcsolatban az is, hogy a Belügyminisztérium külön oktatási osztályt hozott létre a szakmai továbbképzésre.

Ebben a formájában alig négy évig működhetett. 1972-ben került sor ugyanis a második történelmi korszak legnagyobb átszervezésére.

⁴¹ Extras din decretul Consiliului de Stat nr. 710 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne. SecurStructObiect II. 17–17.

⁴² Decretul nr. 295 al Consiliului de Stat privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Securității Statului. 1968. Április 3. SecurStructObiect II.74–79. Ld. még: Regulament de organizare și funcționare a Direcției de contraspionaj din cadrul Consiliului Securității Statului. 1968. április 13. SecurStructObiect II. 80–86.

⁴³ Hotărâre a Consiliului de conducere a Ministerului de Interne din 22 iunie 1976 privind îmbunătățirea muncii informativ-operative în mediul rural. SecurStructObiect II. 437–441.

A Belügyminisztérium létrejötte

E cím akár megtévesztő is lehet, hiszen az olvasó arra hivatkozhat, hogy az intézmény eddig is létezett, hiszen e nevet korábban már többször is említettük. A szótárak esetünkben persze nem engedik meg az árnyalt fordítást, pontosító magyarázattal pedig eléggé furcsa neve lenne. Amit Belügyminisztériumként említettünk eddig, azt magyarázattal voltaképpen a Belső Ügyek Minisztériumának kellett volna fordítanunk (Ministerul Afacerilor Interne), az 1972-ben létrejött intézményt pedig Belügyminisztériumnak (Ministerul de Interne). Nos, a szótár mindkét változatra a címben használt egyetlen formát adja meg. A Belügyminisztérium új szerkezete a korábinál sokkal szerteágazóbb lett. Az 1972. április 19-én kelt dekrétum kimondja az Állambiztonsági Tanács és a korábbi Belügyminisztérium fúzióját. Ez magyarul azt jelentette, hogy az állambiztonságért felelős titkosszolgálat és a közbiztonságot fenntartó Milícia, minden alegységeivel együtt, egybeolvad. Az összevonás motivációja már jelzi az új struktúra szerteágazó munkaterületét: „a törvényben megszabott kötelezettségek az állambiztonság, a szocialista tulajdon, a polgárok törvényes érdekeinek és jogainak védelme, a bűnözők felderítése és megelőzése, a közrend megőrzése, a határátkelésekhez szükséges iratok kiadása és ellenőrzése csak a biztonsági szervek és a Milícia, illetve valamennyi alegységének tökéletes együttműködése révén teljesíthető”. Az összevonás célja, természetesen, a kommunista párt hatalmának még alaposabb megerősítése volt.

Csak nagyon röviden és vázlatosan jeleztük a legújabb fejlődési szakasz alapvető szervezeti sajátosságait, hiszen ezt követően a számtalan belső hatalmi harc ellenére szinte ebben a formában maradt meg mindvégig. Ez a szervezet építette tehát ki a 70–80-as években az egyházat és a Teológiát elborító hálózatot és tartotta felügyelete, nemritkán pedig ellenőrzése alatt.